

**ATATÜRK ORMAN ÇİFTLİĞİ
BİRA FABRİKASI KOMPLEKSİ**

**TMMOB
MİMARLAR ODASI ANKARA ŞUBESİ**
Ocak 2013

İÇİNDEKİLER

Giriş	3
Bira Fabrikası Kompleksi.....	5
Bira Fabrikası	6
Bira Fabrikası Hamamı.....	9
Memur ve İşçi Konutları.....	12
Ülkü Evi	13
Lokanta.....	13
Genel Değerlendirme	14
Sonuç	15

GİRİŞ

Mustafa Kemal 5 Mayıs 1925 tarihinde, Ankara'nın tarımsal üretim için uygun bir zemin sağlamayan, bataklık ve kıraç arazilerinde, yurttaştan gerçekleştirdiği satın almalarla, bugünkü adıyla Atatürk Orman Çiftliği olan Gazi Orman Çiftliği'ni kurmuştur.

Tarım, endüstri, üretim, eğlence mekanlarıyla Atatürk Orman Çiftliği, Türkiye'nin ve Başkent Ankara'nın modernite projesinde büyük rol oynamıştır. Ekonomik, kültürel ve sosyal değerleri içinde barındıran bu alan, kentlilerin birlikte zaman geçirebileceği kamusal bir kent çiftliği olarak tasarlanmış ve Cumhuriyet'in modern kent yaşamının üretim araçlarından biri olmuştur. Çiftliğin kurulduğu yıllarda kentin sahip olduğu rekreasyon alanlarının yetersizken, Gazi Orman Çiftliği Ankara'da planlanmış il rekreasyon alanı olarak karşımıza çıkmaktadır¹.

Kurulduğu yıllarda büyük bir kısmında tarım yapılırken, hayvancılık, arıcılık, şarapçılık, sütçülük de AOÇ arazisinin içinde barındırdığı işlevlerden olmuştur. Ayrıca Çiftlik arazisinde meyve suyu fabrikası, bal ve dondurma fabrikası, süt ve süt ürünleri imalathaneleri de üretim yapmıştır. Ankara ve İstanbul'da açılan Gazi Çiftliği Ürünleri Örnek Satış Mağazaları ile Türkiye ölçeğinde kamuya ucuz sebze- meyve, süt, meyve suyu, alkol ve gıda satışı sağlanmıştır.

Atatürk Orman Çiftliği, kuzey-güney ve doğu-batı doğrultusunda genişleyen/gelişen bir yerleşke olarak tasarlanmıştır. Kurulduğu yıllarda batıda Sincan'dan, doğuda Kayaş'a kadar uzanan çok büyük bir araziye kaplamaktadır. Ancak bu arazi yıllar içinde giderek küçülmüştür. Çiftlik bugün 33.354 dönümlük bir alana sahiptir.²

Atatürk Orman Çiftliği'nin kurulduğu yıllar, Cumhuriyet'in ilanı ile birlikte yeniden imar edilmesi gereken bir ülkede ve başkentte yapılacak mimari faaliyetler için Batılı mimarların desteğine sıkça başvurulmuş bir döneme denk gelmektedir. Atatürk Orman Çiftliği'nin planlanmasında da Avusturyalı mimar Ernst Egli'nin etkili olduğu görülmektedir³.

Erken Cumhuriyet döneminde kamusal alan tasarımlarında görülen rasyonel ve fonksiyonel çözümleri kullanan Egli, Çiftlik için çağdaş bir yerleşke planı tasarlamıştır. Tamamı uygulanamasa da bu tasarım, Atatürk Orman Çiftliği'ni, modernite projesinin küçük bir kentsel modeli olarak düşünmeyi daha da kaçınılmaz hale getirir⁴. Çiftliğin günümüzdeki bozulmalara karşın okunabilen özgün hali bu planın sonucunda doğmuştur.

¹ Feroğlu, Y.E., "Ankara Bira Fabrikası'nın Günümüz Koşullarında İşlevsel Dönüşümü Üzerine Bir Araştırma", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü, 2008.

² Atatürk Orman Çiftliği ile ilgili detaylı bilgi için, bkz. Keleş, R.,(1990), "Atatürk Orman Çiftliği", Ankara Dergisi, Cilt: 1, Sayı: I, Ekim, s. 71-74; Öztoprak, İ., "Atatürk Orman Çiftliği'nin Tarihi", Atatürk Araştırma Merkezi Yayını ve "Bir Çağdaşlaşma Öyküsü- Cumhuriyet Devriminin Büyük Eseri: Atatürk Orman Çiftliği", Koleksiyoncular Derneği Sergi Kataloğu.

Çiftliğin güncel sorunları ve çözüm önerileri hakkında, bkz. "Dünü, Bugünü ve geleceği ile Atatürk Orman Çiftliği" Sempozyum Kitabı (1993), Ziraat Mühendisleri Odası; Atak, E. ve Şahin, Z. (2004) "Atatürk Orman Çiftliği'nin 79 Yılı ve Çiftliğin Korunmasına Yönelik Politika Arayışları", Planlama, 03 ve Keskinok, Ç., (2000) "Atatürk Orman Çiftliği: Kuruluşu, Sorunları ve Çözüm İçin Öneriler", Mimarlık, s.292. Ayrıca TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi'nin 8 Ekim 2012'de düzenlediği "Atatürk Orman Çiftliği ve Ankara'nın Geleceği" başlıklı sempozyum sunuşları da bu konuda önemli bilgi vermektedir.

³ Ernst Egli'nin Türkiye mimarlığındaki rolü üzerine detaylı bilgi için, bkz. Aslanoğlu İ., "Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938", Atalay Franck, O." Architektur und Politik: Ernst Egli und die türkische Moderne 1927-1940. Mimarın Orman Çiftliği özelindeki katkısı için, bkz. Alpagut, L. "Atatürk Orman Çiftliği'nde Ernst Egli'nin İzleri: Planlama, Bira Fabrikası, Konutlar ve „Geleneksel" Bir Hamam", METU JFA,2,2010, S. 239-264.

⁴ Alpagut, L., a.g.m.

1936 yılında Egli, Jansen ile birlikte Atatürk Orman Çiftliği içinde merkezi bir konumda yer alan Bira Fabrikası Kompleksi'ne ve çevresine odaklanan planlama çalışması yapmıştır. Bu komplekste yer alan ve 1936- 37 yıllarında projelendirilen yapıların tümü, (Bira Fabrikası, Memur ve İşçi Konutları, Ülkü Evi, Hamam ve Lokanta) Egli'nin tasarımıdır.

Bu rapor, Ankara'nın başkent oluşundan sonraki gelişmesinde, Ankaralıların kamusal yaşamında büyük önemi olan alanlardan Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Yerleşkesi'nin kültür varlığı olarak tesciline yönelik çalışmalara ön ayak olmak amacıyla kaleme alınmıştır. Raporda Atatürk Orman Çiftliği, Çiftlik içinde merkezi bir konuma sahip olan Bira Fabrikası Kompleksi ve kompleks içindeki yapılar hakkında bilgi verilecek ve korunması gerekli değerleri aktarılacaktır.

BİRA FABRİKASI KOMPLEKSİ

Cumhuriyet'in ilanından önce Türkiye'de çok da tüketilmeyen biranın, Cumhuriyet Dönemi'nde insan sağlığına zarar veren ağır içkiler yerine tercih edilmesini sağlayacak hafif bir halk içkisi olarak yaygınlaştırılması gündeme gelir. Biranın yaygınlaştırılması aynı zamanda ziraat alanında da yeni bir gelir kaynağı olacaktır. Bu gerekçelerle, Türkiye'de İstanbul'daki ve İzmir'deki fabrikalarda üretim devam ederken, 1934 yılında Ankara'da, Atatürk Orman Çiftliği'nde de yeni bir bira fabrikası kurulur.

Çiftlikte büyük bir fabrika kurulması kararı, fabrikanın çevresiyle birlikte ele alınarak, bütüncül bir yaklaşımla planlanması kararını da birlikte getirmiş, bu görev Ankara'nın plancısı Hermann Jansen'e verilmiştir. Jansen planlarında bira fabrikası, yönetim birimleri, memur-işçi konutlarına yer vermiştir. Ernst Egli, hazırlanan Jansen planlarının konutlarında değişiklik yapmış, bu değişiklik ile birlikte Egli ve Jansen işbirliğinde hazırlanan planlarla bira fabrikası, memur- işçi konutları, hamam ve lokantanın projeleri 1937 yılında hazırlanmış ve uygulanmıştır.

Fabrika, memur ve işçi konutları, hamam gibi üretim ve barınma gereksinimlerini bir arada karşılayan bu alanın bir kompleks anlayışı ile ele alındığı, Avrupa örneklerinde olduğu gibi, endüstri alanı ve işçi mahallesi kurgusunun küçük ölçekte bir uygulaması olduğu, ancak bir yandan da Çiftliğin kuruluşundaki yapılaşma ve kullanım niyetine uygun olarak Ankaralıların kullanımına açık diğer mekanlarla da bir arada düşünüldüğü görülmektedir⁵.

Ankara Bira Fabrikası ile birlikte kurgulanan Bira Parkı da bu amaca hizmet eden bir mekan olmuştur. Fabrikanın üretim olgusunun yanında sosyal bir amaca da hizmet etmesi hedeflenmiş, modern kent yaşamının kurgulanacağı yeni bir kentsel mekan yaratılmıştır⁶.

Resim 1. Bira Fabrikası Kompleksi havadan görünüm (Google Earth)

⁵ Alpagut, L.,a.g.m.

⁶ Feroğlu, Y.E.,a.g.e.

Bira Fabrikası

Bira Fabrikası, Atatürk Orman Çiftliği içindeki merkezi konumu ve kendisiyle birlikte tasarlanan kompleks ile birlikte Çiftliğin dönüşümünde önemli rol oynamıştır.

Demiryolunun hemen güneyinde 1934 yılında inşa edilen, küçük bir üretim tesisi olan Bira Fabrikası, doğu-batı doğrultusunda iki katlı yatay bir kütle ile doğudaki dikey kütlelerin birleşmesinden oluşmuştur. Yapının güney cephesinde yatay dizi oluşturan pencereler ve geniş bir balkon düzenlemesi bulunmaktadır.

Egli'nin tasarımı olan ve 1937'de yapılan yeni fabrika ise bulunduğu konumun avantajları sebebiyle 1934 tarihli mevcut fabrikanın bulunduğu alana inşa edilmiştir⁷. Mevcut bina ise küçük tadilatlar ile bazı değişiklikler ve onarımlar yapılarak yeni binanın doğudaki kütlelerine bir köprü ile bağlanmıştır.

Resim 2. Bira Fabrikası, 1937 (AOÇ Arşivi)

Mevcut fabrika yapısı ve Egli tarafından eklenen bloklar dikdörtgen bir orta avlunun etrafında yer almaktadır. Bunlardan avlunun kuzeyindeki “Yeni Bira Fabrikası”, batısındaki “Yeni Malt Doldurma Yeri”, güneyindeki “Eski Fabrika”, doğusundaki ise “Yeni Malt Fabrikası”dır.

⁷ Bira Fabrikası'nın mimari projelerine ilişkin detaylı çizimler ve görseller için bkz. Feroğlu, Y.E., “Ankara Bira Fabrikası'nın Günümüz Koşullarında İşlevsel Dönüşümü Üzerine Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Mimarlık Bölümü, 2008.

Resim 3. Bira Fabrikası, Avlu (METU JFA,2,2010)

Fabrikaya doğusundaki tek katlı kontrollü bir girişten ulaşılmaktadır. Fabrikanın kuzeyine ise aynı tarihlerde bin ton arpa kapasiteli bir silo yapılmıştır. Silo Ankara Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 3532 sayılı kararıyla tescillenmiştir ⁸.

Resim 4. Hububat Silosu (envanter.gov.tr)

⁸ envanter.gov.tr

Egli, bira fabrikasının tasarlanması konusunda Viyana'daki Fermentasyon Endüstrisi Teknik Okulu'ndan Prof. Kluger'den danışmanlık almıştır. Bira fabrikasının donanımları, o zamanki Çekoslovakya'nın Skoda firmasından alınmıştır. İşletme açısından öncelik verimli üretimin sağlanması olduğundan yapı, esas olarak fonksiyonel bir bina olarak geliştirilmiştir⁹. Yapının bütün bölümleri, üretimin içeriğine uygun bir anlayışla biçimlenmiştir. Büyük makinelerin yer aldığı, geniş ve aydınlık olan bu mekanlar günümüzde de özgün kimliğini korumaktadır.

Tren yoluna paralel uzanan doğu batı doğrultusundaki uzun dikdörtgen kütleli blok, bira üretiminin yapıldığı ana binadır. İki katlı yatay kütle doğusuna yakın bölümde beş katlı bir bölümle kesintiye uğrar. Cephenin demiryoluna bakan bu cephesi büyük ölçüde sağır bırakılmakla birlikte, önde ve geride kalan kütleler ile düşey bordürler ile ayrılmış alanlardaki "Ankara Birası" yazısı ve bunların daire biçimli çerçeveleri cepheye hareket katan öğelerdir. Bunlardan başka, Çiftliğin bu dönemdeki amblemi olan "Ç" harfi ve Egli'nin bütün yapılarında olduğu gibi özenli konumlanması ile bayrak direği, çevreye hitap eden ön cepheye özenli bir görünüm kazandırmaktadır. Yapının önünde demiryolu ile bağlantılı bir ray sistemi bulunmaktadır¹⁰.

Avlunun doğusundaki Malt Fabrikası, beş kat yüksekliğinde düşey kütle etkisi, cephesinin bir bölümünde kullanılan bosajlı kesme taş kaplaması ile diğerlerinden ayrılır. Bu düşey etkiyi her katta tekrarlanan yatay bant pencereler kırmaktadır. Ana caddeye yakın konumlanan Malt Fabrikası günümüzde yenilenerek TTK kurumunun yönetim binasına dönüştürülmüştür¹¹.

Resim 5. Malt Fabrikası güncel görünüm (<http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/mgc/trindex.htm>)

⁹ TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi- Goethe Institut, "Bir Başkentin Oluşumu, Avusturyalı, Alman ve İsviçreli Mimarların Ankara'daki İzleri", Ankara, 2012, S.180-181

¹⁰ Alpagut, L., a.g.m.

¹¹ Alpagut, L., a.g.m.

Bira Fabrikası Hamamı

Yerleşkenin en ilginç yapılarından birisi olan Bira Fabrikası Hamamı, fabrika ve konutlar ile birlikte tasarlanan kompleksin bir parçasıdır.¹²

Resim 6. Bira Fabrikası Hamamı Genel Görünüm (Anonim. 1939)

Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası Hamamı (1937), betonarmenin kullanıldığı modern yapım tekniği ile geleneksel işlevin biraradalığını sunan, Erken Cumhuriyet Dönemi'nin önemli bir yapısıdır.

Hamam, Bira Fabrikası konutlarına ve yönetim binalarına yakın oldukça merkezi bir konumda, ana eksenin belirlediği caddeye doğrudan açılan geniş bir bahçe içinde yer alır. Kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen kütleli yapı, Türk Hamamı şemasına uygun bir anlayışla, soğukluk(soyunmalık), ılıklik ve sıcaklık olmak üzere ardarda sıralanan üç bölümden oluşur. Soğukluk ve sıcaklık bölümleri, yaklaşık eş büyüklükte kare planlı ve güneydeki daha basık ve çapı daha geniş olmak üzere farklı büyüklükte birer kubbe ile örtülüdür. Soğukluk ve ılıklik bölümleri yarım bodrum üzerine iki katlı, sıcaklık ise tek katlıdır. Güneyindeki dört basamakla ulaşılan yapının cepheleri, Egli'nin temsilcisi olduğu Uluslararası Mimarlık Üslubunun yalın ve sade anlatımına sahip olmakla birlikte, özellikle kubbe örtüler yapıya, Klasik Osmanlı Dönemi hamam mimarisini anımsatan özellikler katar.

¹² Alpagut, L., "Atatürk Orman Çiftliği'nde "Geleneksel" Bir Yapı: Bira Fabrikası Hamamı", Folklor Edebiyat, 2010. Hamam yapısını inceleyerek koruma/yeniden kullanım projesi öneren bir çalışma için, bkz. Kul, B. "Conservation proposal of an Early Republic Period building: Atatürk Orman Çiftliği Hamamı", Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ Mimarlık Bölümü, 2012.

Resim 7. Bira Fabrikası Hamamı iç mekan görünümü (<http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/mgc/trindex.htm>)

Yerleşkedeki merkezi konumu ve Türk hamam mimarisine yaptığı vurgu nedeni ile sembolik bir anlatım da içeren Bira Fabrikası Hamamının, her ayrıntısı düşünülerek işlevin ve malzemenin öne çıkarıldığı, geleneksel hamam tipolojisi ile modern malzeme ve tekniğin birlikte kullanıldığı bir sentez yapısı olduğu görülmektedir.

Resim 8. Bira Fabrikası Hamamı iç mekan görünümü (<http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/mgc/trindex.htm>)

Resim 9. Bira Fabrikası Hamamı güncel görünüm (<http://www.goethe.de/ins/tr/ank/prj/urs/geb/mgc/trindex.htm>)

Günümüzde oldukça harap durumda olan bu yapının hangi tarihten itibaren kullanımdan çıktığı bilinmemektedir.

Bira Fabrikası Memur ve İşçi Konutları

Kompleks için, planlı bir konut yerleşimi düşüncesi Jansen Planı ile gündeme gelir. Jansen'in Bira Fabrikasının doğusuna ve batısına belli bir düzen içinde yerleştirdiği konutların hepsi uygulanmamıştır. Günümüzde, konu edilen Memur ve İşçi Konutları dışında yerleşkenin çeşitli yerlerinde çok sayıda konut bulunmaktadır. Bira Fabrikası'na ilişkin 1936 tarihli yazışmalarda işçi ve memur konutları konusunda fabrika ile eş zamanlı çözüm arandığı görülmektedir. Çalışanların yaşamından şikayet etmeden kolay ulaşılabilir ve rahat yaşanabilir mekan temini, yani çalışanların memnuniyetini sağlama, fabrikadaki verimin ve kalitenin de önkoşuludur. Bu ortak yaşama alanı aynı zamanda ortak bir ideali paylaşmalarında, devlete ve kuruma bağlılıklarını artırmada yarar sağlamaktadır ¹³.

Resim 10. Memur Konutları, Ernst Egli 1937 (Anonim, 1939).

Bira Fabrikası Memur ve İşçi Konutları, dört bağımsız tek konut, dokuz ikiz konut ve bunların güneyinde bulunan ikişer katlı iki blok konuttan oluşmaktadır.

Sokağın yönetim birimlerine daha yakın olan üst bölümünde yer alan tek ailelik konutların günümüzde olduğu gibi inşa edildiği dönemde de yöneticiler tarafından kullanıldığı, ikiz konutların ise çalışanlar için tasarlandığı düşünülmektedir. Bu konutların bahçe düzenlemeleri ve mimari özelliklerinin yanı sıra konumlanışlarıyla da çağdaş bir fiziksel çevre oluşturmaya katkıda bulunduğunu görülmektedir.

¹³ Alpagut, L., a.g.m.

Ülkü Evi

Atatürk'ün manevi kızı Ülkü Adatepe için tasarlanan konut yapısı, Memur ve İşçi Konutları'nın bulunduğu alana yapılmış, planındaki bazı farklılıklara karşın, diğer ikiz konutlar ile benzer cephe ve çatı özellikleri uygulanmıştır. Yapı, bodrum üzerine tek katlıdır, simetrik olmayan iki oda, mutfak ve banyo gibi mekanlara sahiptir. Evin girişi diğer konutlardan farklı olarak güneydedir. Yapının kuzeyindeki köşeler boşaltılarak birer kolon yerleştirilmiştir. Yapı, ölçeği ve diğer ikiz konutlar ile benzer nitelikteki sade cepheleri ve tek yöne eğimli dik çatısı ile, sahibinden kaynaklanan ayrıcalıklı bir mimari kimlik yerine, genel konut yapılaşmasının bütünlüğü içinde çözümlenen bir karaktere sahiptir ¹⁴.

Resim 11. Ülkü Evi Genel Görünüm (METU JFA,2,2010)

Resim 12. Lokanta, Ön Cephe (METU JFA,2,2010)

Lokanta

Bira Fabrikası'nın güneyindeki bira bahçesinden bir pergola ile ayrılan lokantaya, caddeye bakan giriş düzenlemesinden ulaşılmaktadır. Dikdörtgen biçimli yapı, bodrum üzerine tek katlıdır.

Yapıda bira salonu ve lokanta olmak üzere farklı büyüklükte iki ana salon ile ofis bulunmaktadır. Yapının ana girişi güneyindeki, iki kolonun taşıdığı geniş bir saçakla tanımlanmış, basamaklarla çıkılan girişten sağlanmıştır. Doğrudan bira salonuna açılan bu girişten başka, doğuda, lokantaya ulaştıran bir giriş daha vardır. Lokantanın büyük boyutlu pencereleri, bahçeyi izlemeye uygun aydınlık ve ferah bir mekan etkisi yaratır. Lokanta işlevinin gerektirdiği ancak "fenni" bir anlayışla ve hijyen koşullarının karşılandığı belirtilen mutfak, bulaşık mekanı, ofis, depo gibi mekanlar bodrum katta çözümlenmiştir. Cepheleleri edelputz sıva ile kaplanmış, geniş saçaklı kiremit kaplı kırma çatı ile örtülmüş işlevin öne çıkarıldığı yapı, günümüzde lokal olarak kullanılmaktadır.

¹⁴ Alpagut, L., a.g.m.

GENEL DEĞERLENDİRME

Atatürk Orman Çiftliği, Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren özellikle başkent olması nedeniyle de hızlı bir şekilde dönüşen Ankara'nın kentsel, kültürel, sosyal ve ekonomik yapısında yıllardır çok önemli bir rol oynamıştır. Kuruluşundan sonra yapımına karar verilen Bira Fabrikası Kompleksi üretimin yanı sıra, üretimle birlikte ihtiyaç duyulan barınma ve sosyal yaşam gibi birçok ihtiyaca karşılık vermek üzere tasarlanmıştır.

Bira Fabrikası'nın hamamıyla, konutlarıyla, lokantasıyla bir kompleks olarak tasarlanması ve Atatürk Orman Çiftliği içinde yer alarak, doğal peyzaj ile uyumu yapının standart fabrika görünümünden uzaklaştırmakta, salt üretim mekanı olarak değil, aynı zamanda sosyal bir kentsel mekan olarak algılanmasını sağlamaktadır.

Jansen ve Egli'nin izlerini taşıyan yapılardan olan Fabrika yapısı ise, mimari özelliklerinin yanı sıra donanımı ile birlikte modernizmin temsili niteliğindedir. Tarlasında üretilen arpayı endüstriyel ürüne dönüştüren ve bunu yaygın biçimde piyasaya sunan bir yetkinliğin örneği olmanın yanında, hayvanat bahçesi, lunapark ve diğer eğlence mekanlarıyla iç içe olması, fabrikanın barındırdığı, gürültü, kirlilik vb önyargıları da kırmaktadır ¹⁵.

Modern biçim, sadece fabrikada değil, komplekste yer alan diğer tüm yapılarda karşımıza çıkmaktadır. Ancak tüm bu yapılarda geleneksel yaşam biçimi de asla göz ardı edilmemiştir. Örneğin, yeni yapım teknolojileri kullanılarak betonarme olarak inşa edilen memur ve işçi evleri, formları ve malzemeleri ile çağdaş mimarlığı yakalarken, sahip oldukları bahçeleri, sunduğu mahalle yaşamı ile geleneksel yaşamdan kopuşu engellemektedir.

Benzer biçimde Bira Fabrikası Hamamı, benimsetilmek istenen çağdaş temizlik anlayışını karşılayan bir yapı olduğu kadar, geleneksel mahallenin vazgeçilmez nesnesi olarak hamam anlayışı ile açıklanabilir. Avrupa örneklerinde 'fabrika içinde duş yeri' uygulaması tercih edilirken, Egli burada Türk toplumunun temizlik ve yıkanma alışkanlıklarına uygun bir yapı tasarlamıştır ¹⁶.

Tasarlandığı dönemin kentsel ve mimari özelliklerine sahip kompleks tıpkı Atatürk Orman Çiftliği gibi Ankara'nın kültürel ve sosyal yaşamının vazgeçilmez bir ögesidir ve korunması gereklidir.

¹⁵ Alpagut, L.,a.g.m.

¹⁶ Alpagut, L.,a.g.m.

SONUÇ

Atatürk Orman Çiftliği kurulduğu yıllardan bugüne kadar birçok farklı yolla küçülmüş, büyük bölümün kaybetmiştir ve halen Çiftlik arazisi farklı gerekçelerle küçültülmeye devam etmektedir. Örneğin, yerleşkenin merkezindeki ana yapılardan Egli'nin tasarımı olan Marmara Köşkü ve Bira Fabrikası günümüzde Atatürk Orman Çiftliği'nin kullanımında değildir.

Ancak Atatürk Orman Çiftliği'nin sahip olduğu üretim, barınma ve eğlence işlevleri ile erken Cumhuriyet döneminde Türkiye'de ve Başkent Ankara'da gerçekleştirilmek istenen modernite projesinin bir adımı olduğu unutulmamalıdır. Hem Atatürk Orman Çiftliği hem de Çiftlik içinde büyük bir öneme sahip olan Bira Fabrikası Kompleksi halen özgün işlevini sürdüren mekanları ile birlikte kuruluşundan gelişimine kadar uzanan çok katmanlı bilgiyi kentliyle paylaşan kamusal bir alan haline gelmelidir. Barındırdığı mevcut sosyal ve kültürel işlevlerinin canlandırılmasıyla kentin odak noktası haline dönüştürülmesi ve Çiftliğin korunarak gelecek kuşaklara aktarılması önemlidir. Tüm bunların yanında alanın sahip olduğu yeşil dokunun da aynı hassasiyetle değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir.

Rapora konu edilen Bira Fabrikası Kompleksi'nin endüstriyel miras kapsamında değerlendirilmesi gerektiği düşünülmektedir. Endüstriyel miras gelişmişliğin göstergesidir. Endüstriyel miras kapsamındaki yapılar geçmişi daha iyi anlamak için birer referans oluşturmaktadır ve uluslararası belgelerde kültürel miras olarak kabul edilmiştir. Zaman içinde endüstriyel miras kapsamında genişleme olmuştur. Önceleri sadece üretimin yapıldığı yapılar miras kapsamında ele alınırken, daha sonra bu kapsam genişleyerek yapıların çevreleri de miras kapsamına dahil edilmiştir. Endüstriyel bölgeler, endüstriyel ürünler ve mekanik donanımlardan, sanayi kompleksi içindeki konutlara, dükkanlara ve rekreasyon alanları endüstriyel miras kapsamında ele alınmaya başlanmıştır¹⁷.

TICCIH (The International Committee for the Conservation of the Industrial Heritage) Endüstriyel Mirasın Korunması Komitesi tarafından Temmuz 2003'te hazırlanan "Sanayi Mirası için "Nijni Tagil Tüzüğü"de sadece üretim yapılarının değil bunların çevrelerinin de endüstriyel miras kapsamında değerlendirilmesini vurgulamaktadır:

"Sanayi mirası, sanayi kültürünün tarihsel, teknolojik, sosyal, mimari, veya bilimsel değere sahip kalıntılarından oluşur. Bu kalıntılar, şunları içerir: Binalar ve makineler, atölyeler, imalathaneler ve fabrikalar, madenler ile işleme ve arıtma sahaları, ambarlar ve depolar, enerji üretilen, iletilen ve kullanılan yerler, ulaştırma ve tüm altyapısı, ayrıca sanayiyle ilgili barınma, ibadet etme veya öğretim gibi sosyal faaliyetler için kullanılan yerler"¹⁸

Kültürel miras kavramındaki bu gelişme endüstriyel mirasa olan ilgiyi de arttırmış ve Türkiye'de ve dünyada endüstriyel yapıların korunması ve değerlendirilmesi yönünde önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu gelişmelere örnek olarak Atatürk Orman Çiftliği Bira Fabrikası gibi içki üretim tesisi olan ve korunarak, dönüştürülen Seagram Müzesi, dönüşüm sürecinde sivil halkın katılımını önemseyen Kadıköy Hasanpaşa Gazhanesi ve Bira Fabrikası ile aynı dönemde kurulmuş Bursa Merinos Fabrikası gösterilebilir¹⁹.

¹⁷ Feroğlu, Y.E., a.g.e.

¹⁸ Zelef, M. H. (Editör), Dosya 03 Endüstri Mirası, TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi Yayınları, 2006.

¹⁹ Detaylar için bkz. Feroğlu, Y.E., a.g.e..

Modernleşmenin aracı olarak kabul edilen sanayi yapılarının Ankara'daki nitelikli bir örneği olan Bira Fabrikası ve Kompleksi'nin de verilen örnekler gibi endüstriyel miras kapsamında ele alınması ve bu kapsamda değerlendirilmesi gerektiği açıktır.

Bu rapor ile 1930'lu yıllarda yapılmış, sade ve modern tasarımı ve sadece üretim ile değil, kentsel yaşam ile olan ilişkisi bakımından Ankara'nın özellikli yapılarından biri olan ve endüstriyel miras niteliğindeki Bira Fabrikası ve aynı kompleks içinde yer alan Hamam, Memur ve İşçi Konutları, Ülkü Evi ve Lokanta yapılarının işlevleri, kullanım değerleri, kentle ve kentliyle kurdukları ilişki, yapım teknikleri ve nitelikleri aktarılmıştır. Yukarıda açıklanan nedenlerle, **Bira Fabrikası Kompleksi'nin kültür varlığı olarak tespit işlemlerinin başlatılması** için gerekli işlemlerin gerçekleştirilmesini, izin ve değerlendirmelerinize sunarız.

Tezcan Karakuş Candan
TMMOB Mimarlar Odası Ankara Şubesi
42. Dönem Yönetim Kurulu adına
Sekreter Üye